

УНИВЕРЗИТЕТ УМЕТНОСТИ У БЕОГРАДУ

ФАКУЛТЕТ ДРАМСКИХ УМЕТНОСТИ

Булевар уметности 20, тел: 2135684

Докторске уметничке студије у драмским и аудио-визуелним уметностима

**ИЗВЕШТАЈ КОМИСИЈЕ ЗА ОЦЕНУ И ОДБРАНУ ДОКТОРСКОГ УМЕТНИЧКОГ
ПРОЈЕКТА**

Наставно-уметничко веће Факултета драмских уметности Универзитета уметности у Београду формирало је комисију за оцену и одбрану докторског уметничког пројекта кандидата Катарине Ерић, студента на студијском програму Докторске уметничке студије у драмским и аудио-визуелним уметностима под насловом

Невидљиви глас – глумац као наратор на сцени, филму и телевизији

На основу увида у поднети материјал, комисија у саставу:

Драган Петровић, редовни професор ФДУ, ментор рада

Биљана Машић Алексић, редовни професор ФДУ, члан

Светозар Рапајић, професор емеритус УУ, члан

Ферид Карајица, редовни професор ФДУ, члан и

мр Гордана Марић, редовни професор ФДУ, члан

подноси Наставно-уметничком већу ФДУ и Сенату Универзитета уметности у Београду следећи извештај:

БИОГРАФИЈА КАНДИДАТА

Катарина Ерић рођена је 14. априла 1976. године у Зрењанину. Паралелно је похађала Трећу београдску гимназију и Факултет музичке уметности у Београду. Матурирала је 1995. године, а годину дана касније дипломирала на Одсеку за клавир ФМУ, са просечном оценом 9,75. Потом уписује глуму на Факултету драмских уметности у Београду, где је дипломирала са оценом 10 и просечном оценом 9,06, у класи проф. Владимира Јевтовића. За Радио телевизију Србије осмислила два ауторска циклуса, *Век Интерпретатора* и *Иза наслова*, у којима је учествовала и као наратор. У играној серији за децу *Тајне обичних ствари*, играла је главну улогу а у шоу-квиз програму који је настао из серије, наступала је као водитељ- глумац. Од 2006. до данас са Дејаном Ђуровићем води популарну емисију *Недељом увече* на другом програму РТС. Водила је и припремала емисије *Плави Акропол*, *Хронике Бемуса*, радијску емисију *Класику, молим*, док се као наратор представила и у серијалу *Споменички досије Београда*. Играла је у позориштима *Атеље 212* и *Култ*, као и у неколико телевизијских драма. Говори, пише и преводи енглески и француски језик, а као стипендиста француске владе учествовала је на Фестивалу у Авињону 2001. За културно уметнички програм Радио Телевизије Србије преводи и синхронизује такмичења, фестивале, документарне филмове. Као симултани преводилац и коментатор учествовала је у бројним ЕБУ евровизијским преносима, од којих је најпознатији Новогодишњи концерт Бечког симфонијског оркестра. Од 2007. године предаје Уметност говора на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу, Одсек музика у медијима, где је 2009. године изабрана у звање доцента, а од 2013. је шеф Катедре за музику у медијима. Од 2009. до 2011. бавила се педагошким радом и на Академији уметности у Београду, такође у звању доцента, где је предавала предмет Сценски говор. Учествовала је на бројним међународним симпозијумима: *ИНФАНТ* Нови Сад, *Working Musician – Royal College of Music* у Лондону 2004, *Association of European Conservatories Annual Meeting* у Барселони 2006. и Варшави 2010, *AEC Annual Meeting for International Relations Coordinators* Букурешт 2009, *ЕПАРМ* конференција о истраживању у уметности у Београду 2011. На позив организатора била је члан једног од два жирија престижног телевизијског фестивала »Златни Праг« у мају 2006. године.

ДЕТАЉНА АНАЛИЗА ДОКТОРСКОГ УМЕТНИЧКОГ ПРОЈЕКТА

Докторски уметнички пројекат *Невидљиви глас – глумца као наратор на сцени, филму и телевизији* замишљен је као сценски пројекат у коме ће се, кроз различите форме и облике уметничког изражавања, приказати одабрани примери наратије. Пројекат је подељен на три сегмента: глас који се чује из *off*-а, видео пројекција примера наратије на телевизији и одабрани монолози наратора из филмова, позоришних и радио драма, изведени уживо на сцени. Ова три сегмента преплићу се током једносатног сценског приказа, градећи мозаичну структуру, која ипак задржава нарастајући драмски ток, са разрешењем на крају. У сценарију за пројекат приметна је вишеслојна текстуалност са говором у првом плану. Говор чујемо из звучника, на сцени, са видео пројектора, уз додате звучне ефекте или без њих, са ослоном на гласовним капацитетима извођача.

Десет монолога наратора снимљено је у студију Факултета драмских уметности и, уз ауторкин одабир музике, монтирано и сачувано за емитовање током уметничког пројекта. Први и последњи монолог намењени су увођењу публике у проблем *приче и приповедања*, то јест, закључку о смислу који откривамо у вези са наведеним терминима. Осталих осам монолога открива промене у жанру, медију, смислу и намери које ће наредна сцена или видео-снимак приказати. За пресек улоге глумца као наратора на сцени, филму и телевизији ауторка је одабрала четири епизоде серије *Иза наслова* (ауторка је сценариста и наратор свих епизода) и пет монолога наратора: један позоришни, два филмска и два увода у радио драме. Без обзира на то да ли је улога наратора у овим примерима намењена мушкарцу или жени (или није одређено ко може да је изговара), да ли је већ снимљена, изведена или емитована у извођењу неког другог глумца или глумице, ауторка пројекта је на сцени говорила све монологе. Коришћене епизоде серије *Иза наслова* такође су ауторско остварење кандидаткиње, која је идејни творац, сценариста и наратор серијала. Прва одабрана епизода, *Томазо Албинони – Адађо*, приказује наратора у документарној форми. Захтеви који су постављени пред наратора су природност, обраћање гледаоцу (које у два наврата дотиче дијалошку форму: гледаоцу се поставља питање, као да је у могућности да одговори, то јест, као да се између гледаоца и наратора одвија дијалог), говор који треба да асоцира на обраћање стручњака за одабрану тему, неког коме се верује. Улога наратора подељена је на два дела. Први је говор из *off*-а, у коме је наратор

концентрисан на саопштавање информација, трудећи се да буде разумљив гледаоцу, али и да пригодном бојом гласа, интонацијом, висином и динамиком остане у емотивном и менталном складу са оним што саопштава. Други део нараторове улоге је говор у секвенцама у којима се наратор види. Епизода *Стеван Мокрањац – Руковети*, снимана је у родном крају композитора, укључујући и његову породичну кућу, која је претворена у музеј. Део нараторовог говора одвија се из off-а, са истоветним задатком као у претходном примеру – саопштавање информација, коментар онога што видимо на екрану. У синхроним кадровима, за разлику од *Адаћа*, глумица-наратор одевена је у костим из Мокрањчевог времена и сценским решењима сугерисано је да она живи у Мокрањчево доба, причајући о композитору и његовом делу као да сведочи стварању. Трећи пример је епизода *Ђузепе Тартини – Ђавољи трилер*. Овде говор наратора прати стилске одреднице епизоде, испрекидан је, понекад недоречен, изговара се само једна или две речи. Посебан проблем који се поставља пред наратора у овом примеру је говор под маском. Наратора у кадру видимо, он нам говори, али ми имамо утисак да се глас чује из off-а, јер не видимо усне које се померају, па немамо утисак да глас припада особи коју видимо. Од тога како ће гледалац протумачити говор наратора – као синхрони говор, говор из off-а, унутрашњи монолог или имагинацију протагонисте – зависи и да ли ће говор бити означен као дијегетички, не-дијегетички или интра/метадијегетички. Ова недоумица разрешава се на крају епизоде, када наратор, док говори, скида маску, те постаје јасно да је он и у претходним кадровима био произвођач звука. Тим чином, наратор из приповедача у трећем лицу постаје приповедач у првом лицу, јер се открива да је, као један од означених и видљивих протагониста, такође и приповедач. Последња одабрана епизода *Карл Орф – Кармина Бурана*, поставља наратора у улогу глумца, који је, с једне стране, део радње и дешавања у сцени, а са друге, коментатор који ван сцене гледаоцу објашњава и приповеда след догађаја. На самом почетку, наратор се приближава монаху који преписује рукописе, али се обраћа само гледаоцу, гледајући у камеру, док га монах не примећује, дакле наратор није део „света“ у коме се радња одвија. У наредним сценама, глумица-наратор је крчмарица која послужује госте и препире се са пијаним музичарима док они изводе делове старих, неуматских записа Кармине Буране. Овде је наратор један од протагониста, који се, својим обраћањем у камеру, одваја од актера и радње, док се догађаји несметано одвијају и нико од осталих глумаца и музичара у сцени

не примећује да се крчмарица обраћа некоме ко не постоји. Овде, опет, од гледаочевог схватања зависи да ли ће претпоставити да се наратор обраћа некоме кога не видимо, али ко је такође део времена и простора радње, неко од гостију, посетилац, заинтересовани посматрач или ће прихватити као драмски ефекат да се протагониста, с времена на време, одваја од радње и комуницира са публиком.

У настојању да се наратор прикаже као константно изражајно средство, не само у различитим медијима и жанровима, већ и у различитим епохама, као пример позоришног монолога наратора видели смо пролог из драме *Хенри V*, Виљема Шекспира. С обзиром на то да је у продукцији радио, филмског и телевизијског материјала истраживање неминовно било усмерено на двадесети и двадесет први век, одабир ове драме донео је временски континуитет у истраживању и приказивању места наратора у театру. Сценска поставка овог монолога заснована је на традицији модерног схватања елизабетанског позоришта. Костими, реквизити и сценографија дати су у назнакама, док се акценат ставља на ведру, енергичну и инспирисану глумачку игру. У монологу је јасно написано да се глумац обраћа публици, те је овај текст изведен уз минималистички мизансцен, са намером да се ауторка у директној комуникацији са гледаоцима представи као приповедач пролога драме и својеврсни редитељ групе глумаца који је окружују.

Домаћи филм *Давитељ против давитеља* Слободана Шијана одабран је као први пример филмског наратора. У пројекту *Невидљиви глас* овај монолог ауторка изводи седећи за столом на просценијуму, костимирана као спикер или презентер информативне емисије, док глумци иза ње представљају телевизијске гледаоце.

Уводни монолог главног јунака из филма *Булевар сумрака* адаптиран је у монолог тајанствене даме која на крају убија главног јунака, док глумци играју симболизоване типичне ликове жанра: детектива, новинаре, уцвељену даму, мистериозну лепотицу. Светло које само у сноповима осветљава наведене ликове доприноси алузији на стилске одреднице *film noir*, остављајући остатак сцене у мраку и стварајући контраст и сенке.

Две радио-драме ушле су у избор примера за глумачку улогу наратора: *Под млечном шумом* Дилана Томаса и *Капетан Џон Пиплфокс звани Звоно Душка Радовића*.

Увод у драму *Под млечном шумом* је у пројекту *Невидљиви глас* употребљен као уводни монолог, пре свега због тематике. Наиме, наратор уводи слушаоце у свет измишљеног, малог рибарског места и пружа им увид у снове његових становника. Светлост која је одабрана за ову сцену је ноћна, плава и пригушена, док глумци спавају за време трајања монолога, да би се на крају пробудили и одиграли делове својих претпостављених снова.

Драма *Капетан Џон Пилфокс звани Звоно* Душка Радовића како се сугерише у уводном монологу из off-а, захтева другачији приступ наратора, због другачије публике којој се обраћа, а у овом случају, то су деца. Гласнији, енергичнији говор, јача гестикација, пуно светло на сцени, певање гусарске дружине и адекватни костими поставили су оквир за обраћање посебном гледалишту.

Редослед у сценарију направљен је по шеми: off – позоришна сцена – off – видео – off. Ауторка је написала текст коришћен у off-овима и видео инсертима, док су уживо игране сцене преузете из наведених филмова и драма.

У пет позоришних сцена учествовали су глумци Марко Грабеж, Лана Караклајић, Анђела Јовановић, Михајло Јовановић, Хелена Петровић, Стеван Пиале и Ђорђе Стојковић, који су сценским покретом, плесом, певањем и повицима стварали део радње монолога. У раду са глумцима, намера ауторке била је стварање природног и јасног узрока њиховог постојања у сценама које су замишљене као монолози ауторке пројекта. Током проба, као и у самом сценарију, ово је разрешено кроз јасно разграничене задатке сваког глумца у односу на тип сцене, жанр и основну замисао. Сценографија је инспирисана експресионистичким филмским светлосним решењима. Ауторка се, у стварању визуелне подлоге за свој рад, ослонила на црно-беле филмове, с обзиром на то да боја и јасно осветљење мењају карактер светлосних ефеката. Дубоке сенке, монохроматика, умерена и усмерена употреба светла појачавају жељени ефекат, који је остварен једноставном, огољеном сценом, са два дијагонално постављена црна степеника. Широки на просценијуму, они се сужавају ка дубини сцене, стварајући илузију перспективе и простора који се отвара ка гледаоцу. Контраст црној сценографији представља бело платно које прекрива задњу завесу на сцени и на коме се емитују видео инсерти. Музика истиче репетитивну природу приповедања, континуитет приче и приповедача који постоји од памтивека, али, у појединим сценама, истиче одлике жанра или дешавања на сцени.

Теоријски рад кандидаткиње бави се термилошким проблемима појмова *наратор*, *наративно* и *нарација*, при чему се теоријски оквир ствара анализом и синтезом теорија књижевности (пре свега наратологије), филма и позоришта. Предочене су и методе уметничког истраживања које су претходиле настанку уметничког пројекта *Невидљиви глас – глумац као наратор на сцени, филму и телевизији*, процес стварања уметничког пројекта, као сценарио који је настао као резултат уметничког истраживања, а на основу кога је пројекат изведен. Као студија случаја анализирана је серија *Иза наслова*, а део рада посвећен је примерима улоге наратора у различитим филмским, телевизијским и позоришним жанровима и епохама.

ОЦЕНА ОСТВАРЕНИХ РЕЗУЛТАТА

Невидљиви глас – глумац као наратор на сцени, филму и телевизији представља оригинални резултат уметничког и теоријског истраживања ауторке. Елементи сценског пројекта пажљиво су одабрани и ослањају се на теоријски и практични део истраживања, као и на раније реализоване уметничке радове кандидаткиње. Уметнички пројекат *Невидљиви глас – глумац као наратор на сцени, филму и телевизији* поставља ауторку, као глумца-наратора, у центар процеса и резултата уметничког истраживања, што је засновано на прихваћеним принципима метода уметничког истраживања, у којима уметник и сам доживљава трансформацију кроз истраживачки процес коме је посвећен. Ситуиран у сценском простору, успешно креира кохерентни оквир у коме различити примери нарације налазе своје место и представљају се перципијенту у иновативној, али разумљивој форми.

Овај пројекат представља допринос уметничком истраживању ове и сродних тема, и може послужити као полазна тачка за даље истраживање односа нарације и глуме.

КРИТИЧКИ ОСВРТ РЕФЕРЕНАТА

У докторском уметничком пројекту *Невидљиви глас – глумац као наратор на сцени, филму и телевизији*, Катарина Ерић експериментира користећи, пре свега, свој глас и глумачка средства, али и стварајући стилизоване текстове у којима се преплићу теорија и

на њу ослоњени уметнички резултати. Рад на сопственој уметничкој изражајности ауторка усложњава креирањем сценских и аудио-визуелних ефеката, као и увођењем глумачког ансамбла који током уметничког истраживања добија значајну улогу. У домену научно-теоријског дискурса овог поља, ауторка показује висок степен компетенције, ослањајући се на радове великог броја признатих теоретичара, али узимајући у обзир и ставове нових, тек насталих теоријских текстова.

ЗАКЉУЧАК КОМИСИЈЕ

Комисија једногласно препоручује Наставно-уметничком већу Факултета драмских уметности и Сенату Унивезитета уметности докторски уметнички пројекат *Невидљиви глас – глумац као наратор на сцени, филму и телевизији* за одбрану.

Београд, 17. фебруар 2016. године

Чланови комисије:

Драган Петровић, редовни професор, ментор

Биљана Машић Алексић, редовни професор

Светозар Рапајић, професор емеритус

Ферид Карајица, редовни професор

мр Гордана Марић, редовни професор
